

Magyarország demográfiai helyzetének alakulása 1526-1790

A XVI-XVII. században a hadakozás forradalmi átalakulása, a tűzfegyverek megjelenése nemcsak a hadviselést alakította át, de jócskán megnövelte a társadalom terheit is. A XVI-XVII. századi háborúk sokkal tovább tartottak, sokkal több áldozatot szedtek, mint korábban. A háborúktól elsősorban nem az öldöklés miatt rettegett a kor embere. Sokkal nagyobb veszély volt, hogy a háborúk szétverték a gazdaság normális működését és éhínséget okoztak. A rosszul táplált, legyengült szervezetet pedig könnyen megtámadták a járványok, amelyek legfőbb terjesztői az összezárt, egészségtelen körülmények között élő katonák voltak. Hazánkban a katonák maguk is szenvedtek a járványoktól, amelyek közül a legpusztítóbb a pestis és a kiütéses tifusz volt. Szinte minden évtizedben volt egy-két nagyobb, országos méretű pestisjárvány. A magyar népesség pusztulásáért tehát ez a három nyavalya, a háború, az éhínség és a járvány volt a felelős.

A XVI. század végén hazánk népessége nem fogyott. Magyarországon ekkor ugyanannyian, 3,5 milliónyian lakhattak, mint Mátyás idején. A 15 éves háború előtt a 100-120 ezer négyzetkilométernyi kiterjedésű hódoltságban 900 000, a királyi Magyarország körülbelül ugyanekkora területén kétszer ennyi (1 800 000), a 60-70 ezer négyzetkilométernyi erdélyi fejedelemségben pedig 7-800 ezer lélek lakott. Az első nagy pusztulást a 15 éves háború okozta. A XVII. század derekára a lakosság és a gazdaság ezt még kiheverte, sőt egyes helyeken a gyarapodás jelei mutatkoztak. A visszafoglaló háború, majd az azt követő Rákóczi-szabadságharc azonban három évtizedre csatatérre változtatta az országot. A háborúk újabb, minden eddiginél nagyobb pusztulást okoztak.

A XVIII. század elején az ország lakossága aligha lehetett több mint Mátyás idején. A török háborúkban elpusztult területeket újra be kellett népesíteni. Az elhagyott szántókat, amelyeket derékig érő fű és gaz nőtt be, újra meg kellett művelni. A túlnépesedett nyugati és északi megyékből valóságos népvándorlás indult a gyéren lakott volt hódoltsági vidékekre. Nem is csoda, hisz a földesurak adómentességet, adókedvezményt ígértek a pusztán hagyott és elvadult területekre költöző jobbágyoknak. A magyar földesurak nagy számban hívtak be német telepeseket is. A nagy munkába hamarosan a bécsi udvar is bekapcsolódott. III. Károly Magyarországot főként katolikus németekkel akarta betelepíteni. A tervezett telepítések 1720 táján kezdődtek. Mária Terézia 1766-ban külön telepítő bizottságot állított fel. Mivel az első betelepülők között zömmel svábok voltak, később a magyarországi németeket is így nevezték. A betelepülők házakat, állatokat, szerszámokat és néhány évi adómentességet kaptak. Az évtizedeken át tartó állami és földesúri telepítések során mintegy 400 ezren leltek új hazára Magyarországon. Ekkor keletkeztek a Tolna és Baranya megyei, a Vértes, a Bakony és a Veszprém vidéki német települések. A Tolnában és Baranyában létrejött német településeket nevezték utóbb sváb Törökországnak. Folyamatos volt a szlovák és román népesség betelepítése is. Ekkor keletkeztek a Pest megyei és a békési szlovák falvak. Tarkább képet mutatott az ország déli területe. Az udvar több ezer román és szerb parasztot telepített az itt kialakított határőrvidékekre. A betelepülők katonai szolgálat fejében 15 évi adómentességet és szabad vallásgyakorlatot kaptak. Később németek, franciák és olaszok is kerültek ide, újabb és újabb román és szerb telepések kíséretében. A népesség növekedésének harmadik forrása a bevándorlás volt. Legnagyobb, többszáz ezres tömegben román parasztok és pásztorok jöttek. A szerbek egy tömegben - kb. 40 ezer család - érkeztek a Bácskára. Az udvar fegyveres határőrként is telepítette őket. A bevándorlás gyarapította a ruszinok és a szlovákok népi erejét.

A XVIII. század szerte Európában a nagy fellendülés korszaka. Nagyot fejlődött a mezőgazdaság, több élelem került a jobbágyok asztalára, sokat javult az egészségügy is. Az eredmény nem maradt el: Európa népessége a korábbi évszázadok megtorpanásai és visszaesései után egyenletesen és számottevően nőtt, s a fejlődéssel Magyarország is lépést

tartott. A természetes szaporulat és a betelepítések eredményeként az ország lakossága megduplázódott, s az 1780-as években meghaladta a 9 milliót. Az ország lakói közül mintegy 3,5 millió volt a magyar, a románok 1,5 milliónyian, a szlovákok 1,2 milliónyian, a szétszórtan élő németek pedig 1,1 milliónyian lehettek. A horvátok számát 800 ezerre, a szerbekét 600 ezerre, az ukránokét és ruszinokét pedig 300 ezerre becsülhetjük. Körülbelül ugyanennyi volt az örmények, görögök és más népek összlétszáma is. A törökkori pusztulás és a bevándorlás, valamint a betelepítések hatására megnőtt a nemzetiségek száma, s bár még mindig a magyarság volt a legnépesebb, de már elveszítette túlsúlyát.

Ajánlott irodalom:

Ács Zoltán: Nemzetiségek a történelmi Magyarországon Bp., 1986.

Ifj. Barta János: A tizenharmadik század története (Magyar századok sorozat) Bp., 2000.